

2) בית יוסף או"ח סיי מז

ג כתב ה"ר דוד אזולרסקי (עמ' 13) שאם השכים לכמוד דבדרי תורה קודם מפנה מייד לנכר ברכת המורה כמו ללמוד רק שלא יהא כותב דבדרי הכסות: [בדק הביית] ועיין בדברי האגור שאכתוב לקמן (עב. ד"ה כתב האגור) ועד כאן:] ובסימן שקודם (סי' 3) מנמי לית השחר (י) יברך על שמארהרר נלבו מורה קודם שדיך ברכת המורה שפיר דמי להרהור לאו כדפור דמי לענין ברכה כמו לענין ק"ש ופסלה וכן פסקו הטוספות שפרק מי שמתו (בבב"ב כ: ד"ה וכן מקלה) להלכה ככח מקלה להרהור לאו כדפור דמי לענין צעל קרי מותר להרהר כ"ק"ש (א):

3) דרכי משה או"ח סיי מז

(ג) וזכ"ב רבינו יונה בפירושו הלכות הרי"ף (דף י"ד ע"א) (יב. ד"ה מהני) ועיין לקמן סימן פ"ה כתבתי דלפסוק דין בלא נתינת טעם לדבר הוי כהרהור. וכתב עוד האגור (סי' 1) מי שרוצה ללמוד בהשכמה לכתחלה יל לו ליטול ידיו אבל אם אין לו מים יכול ללמוד בן עכ"ל:

12) לבוש או"ח סיי מז

ג ואפילו מי ב שכותב דברי תורה אף על פי שאינו קורא חייב לברך:

ד ורווקא כותב שעושה מעשה בכתיבה לפיך מברך אפילו אינו קורא, אבל המהרהר בתורה אינו צריך לברך, שאין מברכין על המחשבה: * הגה"ה ועיין לקמן סימן ס"ג סעיף ג'

6) חיי אדם ונשמת אדם כלל ט

י מתר להרהר בְּדַבְרֵי תוֹרָה קֹדֶם שִׁבְרָהּ, דְּהִרְהוּר לְאוּ פְּדוּבוּ דְמֵי יוֹ. וְכֵן מִתְר לְפָסֵק דִּין פְּלֵא נְתִינַת טַעַם, דְּהִי כְּהִרְהוּר (והגר"א הניח בצריך עיון, ודעתו נוטה לברך גם המהרהר בדברי תורה, וכל שכן כשפוסק דין, ועיין בנשמת-אדם:)

יא אָסוּר לְכַתֵּב דְּבָרֵי תוֹרָה עַד שִׁבְרָהּ. וְנִרְאֶה לִי, מִשּׁוּם דְּדַרְךָ הַכּוֹתֵב הַלּוֹצִיא מִפִּיּוּ מַה שְׁכּוֹתֵב, וְכֵל שֶׁכֵּן כְּכּוֹתֵב סִפְרֵי-תוֹרָה, תַּפְלִין וּמְזוּזָה, דְּחִיב לַהֲצִיא מִפִּיּוּ,

נשמת אדם

ד) חקשה הגר"א כיון דהיא ברכת המצוה, ובכלל המצוה ג"כ הרהור כמו שכתוב, והגית בו זמנם כו', מלשון הגיון לבי, ונ"ל דכיון דבתיבת נפקא ל

מקרא דכי שם ה' אקרא, וקריאה היינו דיבור, ולכן גם התכמים לא תקנו ברכה על הרהורו לפי שאינו ניכר, ונוסח הברכה יוכיח כשמברכין לעסוק בדת' או על דת'. וגם אפשר שמי"ב והגית כו', היינו בשעה שאינו יכול לדבר, וכמ"ש יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי, ודרשו חז"ל אם א"א להוציא כפה, או והגיון לבי, והי"נ נ"ל מש"כ, לא ימוש ס"ת הזה מפ"ך והגית כו', היינו כשיכול, אזי "לא ימוש מפ"ך", ובשעת מלחמה שא"א בדבור, עכ"פ "והגית". ובאמת עיקר מצות לימוד היא כפה, כמ"ש ושנתכם, שיהיו שוננין בפ"ך, ע' חינוך מצוה ח"ט. ועוד נ"ל דרוקא במקום דכתיב הגיון לבי הוא במחשבה, אבל הגיון ולא כתיב לב, פי' דבור, כדכתיב

7) רמ"א או"ח סיי סח

ו ומכל מקום לא יעסוק בשום דבר אפילו דבדרי תורה אסור להפסיק ולעסוק כל זמן שהצבור אומר פיוטים כל שכן שאסור לדבר שום שיחה צטילה ^א ומכל מקום מי שלומד על ידי הרהור שרוצה בפרט שמהרהר לית ביה אסורא דהרהור לאו כדפור ^ב דמי אלא שמתוך כך יצואו לדבר ויצואו ל"די הפסק

הרהור וכתיבה בדברי תורה

נערך ע"י יחזקאל הרטמן

9) ביאור הלכה או"ח סיי מז

לנך ברכת המורה ממחלה ולאמור אפי"כ הפסוקין שנהגין: * המהרהר בדת' וכו'. עיין בביאור הגר"א שמקשה ע"ז להלל הרהור בתורה הוא ג"כ מזהו דכתיב והגית זו יומם וילנה ונשמת אדם רוצה לדמות הקו"ש ועיין גננין עולם שמשגי על הגר"א ומסיים להגר"א. אמנם מה דמשמע מה מיניה להגר"א הרהור בתורה הוא כדפור ממע ומחמת זו כמב שס דמה שכתב הרמ"א בסיון ס"ח דמי שלומד ע"י הרהור וכו' לית ביה אסורא וכו' הוא חז"ל לשיעמו כדאן דמסתי"ב בגמ' להמחבר דאפילו בתורה הרהור לאו כדפור דמי משא"כ ולשעת הגר"א יהיה אסורא אפילו ע"י הרהור דמשיב הפסק בברכות ק"ש ולעני"ד לא כיון יפה דמה הגר"א מודה דאפילו בתורה הרהור לאו כדפור אלא ק"ל דגם הרהור הוי מזהו דכתיב והגית זו יומם וילנה וכ"מ. לשונו להמעיין זו היטב

דב"ב ופס"ף ד] המהרהר כו'. דקיימא לן דלאו כדפור דמי, כמו שכתבו תוספות [בכרות] (כ"ב) [כב], ד"ה ורב הסדא, וכמו שכתוב בשבת ק"ג א'. וזה סותר ^א למה שכתוב בסעיף ג' הוהב"ב כו', וכן הקשה הט"ו [סי' ב]: [ב] והגון והוא הדין כו'. ממה שכתוב בעבודת זרה מ"ד ב' תנא כשיצא כו', ועיין תוספות שם ב"ה"ה תנא כו' פירוש רשב"ם כו' ואומר ר"י כו'. וכן כתב בדבור ר"י אלא שבבית האמצעי הרהור מותר, וכל שאינו אומר טעמו של דבר הוי כהרהור, ולכן בכל מקום שמותר להרהר גם זה מותר. וכמו שכתוב לקמן סימן פ"ד בהג"ה וסוף סימן פ"ה [וסעיף ב] בהג"ה. אבל כל זה צריך עיון, דכאן מברך על המצוה, וכי ליכא מצוה בהרהור, והלא נאמר (יהושע א') והגית בו כו', ר"ל בלב כמו שכתוב (תהילים יט, טו) והגיון לבי, וכל שכן לפסוק דין כו', והלא למקרא צריך לברך, וכן כשקורא בתורה בציבור:

ביאור הגר"א

מז [א] ופס"ף ד] המהרהר כו'. דקיימא לן דלאו כדפור דמי, כמו שכתבו תוספות [בכרות] (כ"ב) [כב], ד"ה ורב הסדא, וכמו שכתוב בשבת ק"ג א'. וזה סותר ^א למה שכתוב בסעיף ג' הוהב"ב כו', וכן הקשה הט"ו [סי' ב]: [ב] והגון והוא הדין כו'. ממה שכתוב בעבודת זרה מ"ד ב' תנא כשיצא כו', ועיין תוספות שם ב"ה"ה תנא כו' פירוש רשב"ם כו' ואומר ר"י כו'. וכן כתב בדבור ר"י אלא שבבית האמצעי הרהור מותר, וכל שאינו אומר טעמו של דבר הוי כהרהור, ולכן בכל מקום שמותר להרהר גם זה מותר. וכמו שכתוב לקמן סימן פ"ד בהג"ה וסוף סימן פ"ה [וסעיף ב] בהג"ה. אבל כל זה צריך עיון, דכאן מברך על המצוה, וכי ליכא מצוה בהרהור, והלא נאמר (יהושע א') והגית בו כו', ר"ל בלב כמו שכתוב (תהילים יט, טו) והגיון לבי, וכל שכן לפסוק דין כו', והלא למקרא צריך לברך, וכן כשקורא בתורה בציבור:

13) שב יעקב סיי מט

כדפור דמי ועל נוסף דרינא דהניחו בנכ' נראה לי לפע"ד לומר הטעם באשר בלא"ה כל טעם דתפני תה אין לנכך אהרור כיון דפס"כ עושך בדברי תורה וי"ל תשום התפנית פשה זה תלתון תורה יבא חקיקא דהשניטס לבניך ונתחמה את בניכס' כחו שחקיא חרתיכ' בתפנית פשה תתנה י"א היא שטנו ללקור תורה וזה הנקרא ת"ת הוא חתנו דושנתיס לבניך כו' נתיאבוינת הקרא ופרשו' דווקא אריבור ולא אהרהור כי כהרהור לא שייך ללקור לבניו ולכן אינו נייך לנכך אשר קישנו בתפניתו ובנוו או תהרהר . תזא"כ בכתיבה דפי' כתיבה יכול ללקור לאחרי' וזה פשוט :

9) הקדמת מוהר"ח וולאזין לסד"צ

והתבונן בפלאות מלחמת המכה, שפעם אחד ביום ראשון של פסח הוו יתבי נביה מתי תלמידי מתגלמיוו ההשונים, ומאשר היו יודעים זו דרכו בקדש מעולם הפלגת שמחתו ומדות ה' מעוזו אשר הוא שז ושמת ביום טוב כמזהו עלינו בתורתו ית"ש אשר היה להפלו. וכאשר ראו אז שאין שמחתו במילואו וזכור כל כך להכרנלו, שאלו פיו הקדוש על זה ולא רלם להשיב, והפליצו זו מאל. לא יכול להתאפק, אמר מוכרתי נגלות לבס מה שאין דרכי מעולם בזה לקיים מה שכתבו רלנא בלב אפי' ישאנה לאחריס, כי בזו הלילה לא אלו אליהו (במדומה בזכריוו שמעו סהיה אליהו והאשר חד מתמתיתכו געליו) ונגלה לי עמיטתו ויודיעוסי כורלום אין חקר בשם יי"ב, על פסוק עלו זו בגב. ובצעמדי בבקר מרוב הפלגת השמחה לא יוכלתי להתאפק והרהרתי בכם קודם ברכת התורה. וכעשתי שתיפק נתעלמו ממני ואינם. (והוא לפי שיעטו הנקיים שבלתו ערוך לזוה חיים שגם הרהורו דבדרי תורה נאסר קודם ברכת התורה.) ונתחמוו וזכרו לו שהיית' יחזיר לבניו את אביטלו. ואמר זמן מה שאלו אחד מהס אם כבר הוזכרה לו אביטלו. והסידי ב"ה שנתגלו לי שנית. והתה עשית' ושמים מלכות ושישים אופנים, וכאשר ידעתי מפני מה נתעלמו ממני כן אפי' יודע מפני מה נתגלו לי שנית. ואמר לו שצלוסן אחד מהס אני יודע כמות כל הבניות וכל אשר מה עניינו.

11) מגן אברהם סיי מז

הטוספא: א הוהב"ב. נראה דוקא כדכוד ספריס לעלמו דרך לימודו ומנין מה שהוא כותב, אבל סופר המעתיק ולימו נקדש להנין מה שהוא כותב אין צורך לנכך, דאין זה לימוד. ואפילו כדכוד דרך לימודו י"ע, דהא עכ"פ הרהור הוא. וצלאגודה [בכרות סימן כה] סייס

הטו: (ב) הוהב"ב בדברי תורה. לא ידעתי מקור לזה מאין למדו הרי"ד אזולרסקי [עמוד 13] שצנזר צ"י [ד"ה כתב ה"ר דוד], והלא פסק ^א בסעיף שאחרי זה ללן מנכנין כשהיה, ומעטם ללאו כדפור דמי כמו שכתב צ"י בסוף סימן זה [ד"ה כתב האגור], ובכתיבה ליכא אלא הרהור. ואפי' כדכב רבינו יונה בשרש היה קורא [בבב"ב א, א ד"ה היה קורא] על ענין אחר לדרך הסופר שמוציא לפעמים חיבות מפיו בשעת כתיבה, מכל מקום בשביל זה אין לנכך כיון שאינו ודאי. *והו קשה לי, דהא לגבי עדות מלינו ובימות נא, ב; גישין טו, א; מפיטס ולא מפי כהנס, וכיון דגלין לו קרא דכתיבה לאו כדפור האין נכרך עליה, וצ"ע. ולענין מעשה ראו לכל כותב דבדרי תורה שיוציא צודאי מפיו קלת חיבות ^ב להלל ממוך ברכה לבטלה, ^ג אלא שצנזרו הכי י"ל כיון שאומר יברך אחר ברכת המורה

5) הגר"א ורעק"א סיי מז

מז (א) (פי"ו סעי"ב) ותו קשה י' דהא גבי עדות. עיין משנות מוט יאיר סימן ט"ו וסימן קל"ד, ובמשנות שז יעקב סימן מ"ט, ובמשנות שנות יעקב חלק ב' סימן קנ"ז:

הגהות רעק"א

1) גמי ברכות דף כ: פנים לישראל דכתיב י' ישא ה' פניו אלך אמר להם וכי לא ישא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה *ואבלת לישראל וברכת את ה' אלהיך והם מודקקים [על] עצמם *עד כזית ועד כביצה ^א: *מתנ"י בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריה ועל המון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו רבי יהודה אומר *מברך לפניהם ולאחריהם: [גמ'] אמר רבינא *זאת אומרת 'הרהור בדבור דמי דאי סלקא דעתך לאו כדבור דמי למה כהרהר אלא מאי הרהור רבי ר' אלעזר כד' שלא היו כל העולם עוסקין בו והוא יושב ובטל

8) בנין עולם להגר"א חבר סיי ו

טוב להרהר בדת' מלישב בטל, אמנם בגוף דין זה שחידש הרמ"א צ"ע לדינא, שהרב ז"ל כ"כ לפמ"ש בספרו ד"מ הרהור לאו כד"ר לענין לצאת ידי ק"ש, ומדמה הרב ת"ת בהרהור להרהר בק"ש, והרב אזיל לשיטתו שמסכים לפסק המחבר (סי' מ"ז סעי' ד) דכ' המהרהר בדת' א"צ לברך (מעטם הרהור לאו כד"ר, ולכן אתי שפיר שפסק הרמ"א ז"ל, אבל רבינו הג' הגר"א מוילנא ז"ל כביאורו שם פסק דצרי' לברר על הרהור בדת':

4) שולחן ערוך או"ח סיי מז

ג (ב) א הוהב"ב ^ב בדברי תורה אף על פי שאינו קורא צריך לברך:

ד (ג) ^ב [א] המהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך: הגה [ב] ^א והוא הדין דיכול לפסוק דין צלל נתינת טעם לדבדרי:

10) ט"ז סיי מז

(ב) הוהב"ב בדברי תורה. לא ידעתי מקור לזה מאין למדו הרי"ד אזולרסקי [עמוד 13] שצנזר צ"י [ד"ה כתב ה"ר דוד], והלא פסק ^א בסעיף שאחרי זה ללן מנכנין כשהיה, ומעטם ללאו כדפור דמי כמו שכתב צ"י בסוף סימן זה [ד"ה כתב האגור], ובכתיבה ליכא אלא הרהור. ואפי' כדכב רבינו יונה בשרש היה קורא [בבב"ב א, א ד"ה היה קורא] על ענין אחר לדרך הסופר שמוציא לפעמים חיבות מפיו בשעת כתיבה, מכל מקום בשביל זה אין לנכך כיון שאינו ודאי. *והו קשה לי, דהא לגבי עדות מלינו ובימות נא, ב; גישין טו, א; מפיטס ולא מפי כהנס, וכיון דגלין לו קרא דכתיבה לאו כדפור האין נכרך עליה, וצ"ע. ולענין מעשה ראו לכל כותב דבדרי תורה שיוציא צודאי מפיו קלת חיבות ^ב להלל ממוך ברכה לבטלה, ^ג אלא שצנזרו הכי י"ל כיון שאומר יברך אחר ברכת המורה